

Motion till riksdagen

1989/90:U240

av Anders Castberger (fp)

Alkoholproblemen i tredje världen som biståndsprojekt, m.m.

De alkoholrelaterade problemen i tredje världen är tyvärr tilltagande. De lägger ytterligare sten på den börda som torka, inflation, befolkningsökning, ekonomisk stagnation etc utgör. En växande alkoholkonsumtion försvårar och förstärker de övriga problemen, dessutom inverkar konsumtionsökningen generellt sett mycket negativt i utvecklings- och samarbetsprojekt som drivs med biståndsmedel.

Tyvärr finns det få forskningsrapporter eller andra faktasammanställningar som belyser problematiken. Skatteintäkterna för alkoholdrycker svarar för en icke föraktlig del av statsinkomsterna, vilket naturligtvis leder till att intresset för konsumtionsminskning är minimalt.

Orsaker till konsumtionsökningen

När utbudet av alkohol ökar, till priser som folk kan betala, då ökar också konsumtionen. Det traditionella drickandet var omgärdat av olika begränsningar, vilka saknas när det gäller den alkoholkonsumtion som de västerländska dryckesvanorna fört med sig. Nya vanor uppstår också kring de traditionella, hemmagjorda dryckerna i takt med penningekonomins utbredning.

I korthet kan orsakerna till den ökande alkoholkonsumtionen i tredje världen sammanfattas i följande punkter:

Ökad tillgänglighet

I t.ex. Nigeria tillkom från slutet av 1970-talet till slutet av 1980-talet 24 ölbryggerier. spiritimporten till samma land ökade mellan 1981 och 1983 med 30 gånger!

Ökat välstånd

Ett relativt sett ökat ekonomiskt välstånd bland stora grupper medför att flera har pengar att spendera på barer och andra försäljningsställen för alkohol.

Mediernas budskap

Tidningar, TV, affischtavlor etc sprider bilder av framgångsrika människor, vars framgång verkar höra ihop med att de dricker just den eller den spritsor-

ten. För att åter hämta exempel från Nigeria: De 17 dagstidningarna får sina inkomster till 25 % från annonser och av annonserna handlar ca 50 % om alkohol!

Mot. 1989/90
U240

Kolonial påverkan

Kolonialmakterna hade skilda strategier i olika länder, vanligt var dock att genom stort utbud av billig alkohol se till att lokalbefolkningen höll sig passiv samt hämta in förtjänst på försäljningen.

Bland kolonialisterna själva var alkoholism ett stort och erkänt problem. Många västerlänningar som idag bor i tredje världens länder tycks ofta göra sitt bästa för att föra sina alkoholtraditioner vidare och stärka intrycket att det är "flott" och "bildat" att dricka kraftigt.

Västerländskt berusningsbeteende

Med de västerländska alkoholvanorna har även följt de därmed sammanhängande berusningsbeteendena. I flera områden, t.ex. bland Basutofolket i södra Afrika, var alkoholförtäringen traditionellt sett inte förknippad med våld och slagsmål, något som dock numera gjort sitt intåg i kölvattnet av införande av europeiskt öl och destillerade drycker.

Statligt intresse

Skatteinkomster från alkoholförsäljning är i många stater en av de viktigaste inkomstkällorna. Intäkterna kan svara för en oproportionerligt stor andel av de totala statsinkomsterna. De arbetstillfällen som skapas i bryggerier är heller inte ointressanta i länder med närmast oändlig arbetslöshet.

Försvagade motkrafter

Det traditionella drickandet omgavs av klara gränser. Berusning var tabubelagt, debutåldrarna var betydligt högre – flera faktorer bidrog till att begränsa skadeeffekterna. Idag innebär de sociala omvälvningarna, med urbanisering, familjeupplösning och nya levnadsmönster även att nya dryckes-
mönster anammas.

Konsekvenser av alkoholkonsumtionsökningen

Konsekvenserna av den ökande alkoholkonsumtionen liknar på flera punkter de effekter som sedan länge kunnat dokumenteras i Sverige och andra industriländer. De kan sammanfattas enligt följande:

Ekonomiska konsekvenser

I t.ex. Zambia och Tanzania beräknas ca 15 % av statsinkomsterna bestå av skatter och andra avgifter på alkohol. Kostnadssidan är på grund av sjuk- och socialvårdssektorernas begränsade omfattning betydligt svårare att dokumentera. Det faktum att en stor del av trafikskadorna och våldsbrotten hänger samman med alkoholförtäring registreras inte.

Enligt bedömningar av professor Alan Haworth som studerat alkoholproblematiken i Zambia under många år är alkoholberoende en av de vanligaste orsakerna till undernäring. Kopplingen mellan barns undernäring och föräldrars alkoholmissbruk är uppenbar enligt Haworth, något som uppmärksammats i mycket liten grad.

Skador och kriminalitet

Till sjukhusens akutmottagningar kommer offren för våld, eldsvådor och trafikolyckor – nära relaterade till alkoholförtäring. Senare tids alkoholforskning har klart visat att alkoholberoende endast utgör en liten del av de skador som orsakas av alkoholkonsumtion.

Våld och kriminalitet är i likhet med i industrialiserade länder starkt relaterat till alkohol. En studie i Dar es Salaam 1981 visade att vid 80 % av alla anhållanden för våld mot person vid ett par polisstationer var gärningsmannan och/eller offren alkoholpåverkade.

Eliten

I de flesta utvecklingsländer är skaran av välutbildade mycket liten. I dessa grupper finns emellertid en överrepresentation av alkoholberoende av västerländsk typ. Sårbarheten blir stor när de som skall leda ett land framåt i tilltagande grad fastnar i alkoholberoende.

Familjeplanering och sexuellt överförda sjukdomar

Erfarna familjeplanerare, t.ex. i Kenya, vittnar om att alkoholen utgör ett verksamt hinder för familjeplaneringen. Alkoholen är även en viktig faktor vid aids-spridning, veneriska sjukdomar och prostitution.

Åtgärder

Att bemästra hela den komplicerade problembild som tecknas ovan kräver naturligtvis en rad insatser av större och mindre karaktär. Det är tredje världens länder, med stöd från t.ex. WHO och andra FN-organ samt från industriländerna, som själva måste ta sig an uppgiften. Det behövs bl.a.:

- *utvidgad forskning* om alkoholkonsumtionen i utvecklingsländerna
- *en restriktiv statlig alkoholpolitik och en effektiv lagstiftning*, förslagsvis enligt WHOs riktlinjer
- *information, utbildning och debatt* i länderna
- *folkliga rörelser och opinionsbildning*.

Svenska insatser

I det svenska biståndsprojekt som SIDA driver bör i framtiden alkoholfrågan uppmärksammas. Ett jordbruksprojekt som riktar sig till kvinnorna men låter männen sitta kvar och lägga pengarna på barens utbud förfelar sin verksamhet, likaså ett familjeplaneringsprojekt som inte integrerar alkoholupplysning. Det borde utredas i vilken grad alkoholproblem utgör hinder för mål-

uppfyllelse och effektivt genomförande av biståndsprojekt. Likaväl som miljöaspekterna inverkar på många biståndsområden och numera återfinns som ett av de övergripande biståndsmålen bör övervägas att lyfta fram alkoholen som utvecklingshinder i biståndsverksamheten.

Vidare bör svenskar i biståndstjänst reflektera över sina egna alkoholvanor och ta ställning till hur deras agerande påverkar människor de arbetar och umgås med. Det är väsentligt att de inte obetänksamt för vidare västerländska alkoholvanor som kan bidra till att biståndsinsatserna inte får avsedd effekt.

Aktualisering av denna problematik med biståndsmottagande länders regeringsföreträdare kan vara känsligt och kanske föga framgångsrikt. Motkrafterna får då stöttas på annat sätt, t.ex. genom stöd till enskilda svenska organisationers biståndsprojekt som inriktas på information och utbildning i alkoholfrågan samt genom stöd till folkliga rörelser med alkoholupplysning och opinionsbildning på programmet.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om alkoholens roll som utvecklingshinder,
2. att riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att spegla på vilket sätt alkoholproblematiken kan beaktas vid utformningen av svenskt bistånd,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av forskning om alkohol som utvecklingshinder,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att alkoholupplysningsprojekt bör kunna få stöd inom ramen för anslaget till enskilda organisationers biståndsarbete.

Stockholm den 25 januari 1990

Anders Castberger (fp)

